

Bertrand Russell Felsefesinde “Doğruluk” Ve “Gerçeklik”*

Nazile Demirel

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / *Ankara Yildirim Beyazıt University*

Sosyal Bilimler Enstitüsü / *Social Sciences Institute*

Yüksek Lisans Öğrencisi / *Graduate Student*

nazile.yilmaz@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-4130-9293

Öz

Düşünce tarihinin ilk dönemlerinden itibaren “doğru” ve “gerçek” kavramlarının ifade ettiği şeyi her filozof kendi felsefi sistemi bağlamında farklı şekillerde tanımlamıştır. Bu kavramları tanımlayış şekline göre filozoflar, kendi ontoloji ve epistemolojilerini tesis etmişlerdir. Buna göre çalışmamızda ilkin, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için “doğruluk” ve “gerçeklik” kavramalarının Platon ve Aristoteles tarafından nasıl ele alındığına değinilerek problemin tarihsel arka planı ortaya konacaktır. Daha sonra, Bertrand Russell felsefesinin, özellikle de epistemolojisinin temelini oluşturan “doğruluk” ve “gerçeklik” meselesinin metafizik ve mantıksal atomculuk konularıyla olan bağlantıları izah edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Russel, Epistemoloji, İman, Doğruluk, Gerçeklik, Mantıksal Atomculuk, Tanrı, Din.

“Truth” and “Reality” in the Philosophy of Bertrand Russell

Abstract

Since the earliest periods of the history of thought, each philosopher has defined the meaning of the concepts of "truth" and "reality" in different ways in the context of his own philosophical system. According to the way they define the concepts of truth and reality, philosophers have established their own ontology and epistemology. In

---

* **İntihal Taraması/Plagiarism Detection:** Bu makale intihal taramasından geçirildi/This paper was checked for plagiarism.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma süre-cinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belir-tildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been fol-lowed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Nazile Demirel).

Geliş/Received: 31 Temmuz/July | **Kabul/Accepted:** 15 Eylül/September 2022 | **Yayın/Publis-hed:** 20 Eylül/September 2022

Atıf/Cite as: Nazile Demirel, “Bertrand Russell Felsefesinde “Doğruluk” Ve “Gerçeklik” = “Truth” and “Reality” in the Philosophy of Bertrand Russell”, Danisname 5 (Eylül/September 2022), 245-263. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7090855>

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribu-tion-NonCommercial License

this regard, in our study, the historical background of the problem will be revealed by referring to how the concepts of "truth" and "reality" were handled by Plato and Aristotle in order to better understand the subject. Next, the connections of Bertrand Russell's philosophy, especially the question of "truth" and "reality", which form the basis of his epistemology, with the issues of metaphysics and logical atomism will be explained.

Keywords: Russell, Epistemology, Faith, Truth, Reality, Logical Atomism, God, Religion.

Summary

We have tried to show the ways in which the concepts of "truth" and "reality", which are concepts that have been handled in different forms in many periods of the history of philosophy, are used in Russell's philosophy, together with their metaphysical and logical atomist views. We have tried to reveal the historical background of the debate by briefly touching on the perspectives of the philosophers before Russell. In this regard, the first philosophers we mentioned were Plato and Aristotle. Plato expressed a view of being within the framework of the answers he sought to the questions "What is truth?" and "What is truth?" and discussed the issue in the context of the concept of ide. Plato treated truth as the conformity of knowledge to its object. This creates a theory of conformity. According to the theory of conformity, true knowledge is the knowledge of the unchanging. The knowledge of the unchanged gives us the realm of the ide. The world we are in is constantly changing. For this reason, it is far from providing reliable information. In this case, according to Plato, we can comprehend the reflections of reality on the immutable from the realm of ideas from the mind side. Ideas exist independently of the human mind, they cannot be truly comprehended.

Plato defines the concept of truth, which he treats in relation to truth, as having existence of oneself and not needing a reason to exist. For Aristotle, the concept of truth is to say that something is what it is and to express that it is not what it is not. To put it in their own words; "It is wrong to say that existence does not exist, or that what does not exist exists. On the other hand, it is correct to say that existence exists and that what does not exist does not exist." In a sense, Aristotle shows similar thoughts to his teacher Plato on subjects such as the theory of ideas, truth, reality, real being. However, there are differences in certain points. For example, while ideas represent reality itself, the real thing, for Plato they represent the generalizations and abstractions that the human mind has made.

A brief introduction is made to the idea of idealism from the theory of ideas. According to this theory, everything that individuals experience has an idea. There is nothing without an ideologies. Everything obtained by sensory data consists of imperfect representations of the perfect idea. At this point, it has been inevitable that some criticism will occur. The first criticism that comes to mind is, what is the success of the things that are the subject of experience in any form in representing the originals exactly? How can a reality be defended in this sense? These and a number of similar questions have found some answers within the framework of the logical atomist view in which Russell was involved. To mention a few of these answers; it is seen that the data we obtain through the sense are real, that they defend the existence of reality

independent of the mind. In this sense, there are things that appear in the external world and are the subject of perception through the sense organs, and the idea that they are real has come into being.

In our study, after the historical background of the problem is revealed, Russell's treatment of the terms truth and reality, and then the place of the concept of belief in the definition of these terms is examined in terms of their relationship with metaphysical and logical atomist philosophy. Although Russell does not give a definition of accuracy in his works, as stated in Nermi Uygur's research, as a result of the examination of all the works he has given over a period of more than fifty years, it has been understood that Russell has been able to go to certain classifications through the theories of truth that have been the subject of criticism. In this regard, it was seen that Russell handled truth in the context of belief and knowledge, and in the process of making sense of truth, he considered this concept in terms of the relationship between language and the world.

For Russell, meaning is the condition of truth of a proposition. From this point of view, meaningful propositions are propositions that can be called true or false, and metaphysical elements are meaningless. In fact, it was seen that the whole purpose of Russell was to create a common perception of language and to eliminate the blurring in meaning, differences in discourses and polysemy.

Russell, who emphasizes that there are ambiguities and multisemities that occur due to the use of everyday language, aims to eliminate this blur by creating a formal language. Russell developed the logical approach of atomism as a solution. According to this theory, he has solved a problem step by step in detail and divided it into the smallest units that have reached it and are no longer at its foundation. The linguistic units reached by logical units are in harmony with the thought and since there is a complete corresponding relationship between meaning and the real world, it has not included any error, and has created a harmonious and one-to-one relationship between thought and language, between meaning and the world.

Giriş

Düşünce tarihinin ilk dönemlerinden itibaren "doğru" ve "gerçek" kavramlarının tartışmalara ve araştırmalara konu olması, insanların varoluştan itibaren bu kavramların anlamlarını netleştirme ve aralarındaki ilişkinin mahiyetini izah etme çabasında olduklarını göstermektedir. "Doğruluk ve gerçeklik" ilişkisi, "gerçeklik ve görünüş" ilişkisi, "doğruluk ve inanç" ilişkisi, söz konusu bu kavramların bilgiyi meydana getirmedeki rollerinin tüm felsefelerin temelinde yer aldığını söylemek muhtemelen yanlış bir tespit olmayacaktır. Yine "gerçek" ve "doğru" kavramlarının; gerçek-gerçekçilik-gerçekçiliğin karşıtı, doğruluk koşulları, doğruluk ve dil ilişkisi vb. alt başlıklarla incelendiği görülmektedir.¹

¹Michael Glanzberg, "Truth", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/truth/>

Russell’a gelmeden önce “doğruluk” ve “gerçeklik” kavramlarının arka planına değinmek gerekirse söz konusu kavramların ele alınış şekillerinin birbirinden farklı oldukları gözlenmektedir. Neo-klasik² olarak adlandırılan dönemde “doğruluk” ve “gerçeklik” kavramları, “Gerçeğin doğası nedir?” sorusuyla metafizik sistemin bir uygulaması halinde ele alınırken, 19.yy sonları ile 20. yy başlarında, analitik felsefenin etkisiyle söz konusu kavramların idealizm eleştirisi üzerinden özdeşlik teorisi ile ilişkilendirilerek ele alındığı görülmektedir.³

“Doğruluk” felsefe tarihinde bir kategori olarak, felsefenin bütün gelişim aşamalarında kendini göstermiş ve tartışmalarda belirleyici olmuş nadir kavramlar arasında yer almaktadır. Örneğin idealistlerin doğruluğu tutarlılık olarak, realistlerin doğruluğu varlıkla eşdeğer bir nitelik olarak, pragmatiklerin ise faydalı olmak gibi farklı açılardan ele aldıkları görülmektedir.

Doğruluğun felsefi terminolojide epistemolojik ve ontolojik olmak üzere iki bağlamda ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmada biz yalnız epistemolojik olarak doğruluğu ele alacağız. Epistemik olarak “doğruluk” bilginin belirleyicisi olarak görülmektedir. *“Her bilgi doğru olma savındadır. Her bilgi ya doğrudur ya da yanlış. Bu nedenle doğru ya da yanlış olabilme –bu da başka bir şeye, bilgi nesnesine bağlı olsa da- bilgiyi bilgi kulan özelliklerin başında gelir. Ne doğru ne de yanlış olan bir bilgi, bilgi kavramıyla çelişir. Çünkü bilgileri bilgi olmayan ifade biçimlerinden, örneğin inanç ve gereklilik ifadelerinden ayıran şey, onların kendilerinde taşıdıkları doğruluk-yanlışlık olanağıdır; bu bilgilerin doğrulanıp yanlışlanabilmeleridir.”*⁴ Açıkça anlaşılmaktadır ki bilgi olma iddiası taşıyan her bir ifade aynı zamanda “doğruluk”un taşıyıcısı olarak da karşımızda durmaktadır.

Felsefe tarihine bakıldığında “Doğruluk nedir?” sorusuna pek çok farklı yanıt verildiği görülmektedir. Bu soruya verilecek her bir yanıtın bir doğruluk kuramı meydana getirdiği görülmektedir. Çağdaş bir filozof olarak bilinen L. B. Puntel’e göre, doğruluk kavramını konu edinen bir doğruluk kuramı şu dört soruyla ilgili olabilir: (1) Doğruluk nedir? (2) ‘Doğruluk’ (doğru) denince ne anlaşılır? (3) ‘Doğru yargı’, ‘doğru tümce’, ‘doğru ifade (önerme)’, ‘doğru iddia’ vb.nin anlamı nedir? (4) ‘Y doğrudur’un anlamı nedir? Bu dört soru ile elde edilmek istenen, temelde bir ifadeye ilişkin olarak kullanılan ‘doğru’

² Age, s.6

³ Age, s.10

⁴ Tepe, Harun, “Felsefede Doğruluk ya da Hakikat”, İmge Yay., 2003, s13

yüklemine neyi, ne tür bir ilişkiyi ya da niteliği dile getirdiğidir.⁵

Platon ve Aristoteles'te "Doğruluk" ve "Gerçeklik" Kavramlarının Ele Alınışı

Felsefe tarihinde "Doğruluk nedir?" sorusu genel itibarıyla "bilginin nesnesine uygunluğu" şeklinde tanımlanmaktadır.⁶ Bu tanımın temelleri ise Platon'a dayamakta olup, "uygunluk kuramı" olarak isimlendirilmektedir. Platon'a göre gerçek bilgi denildiğinde kastedilen şey değişmezlerin bilgisi olarak tanımlanmakta ve sürekli olarak değişim ve oluşum halindeki dünyanın mutlak bilgi elde etmek bakımından güvenilir olmadığı ileri sürülmektedir. Değişmeyen doğru bilgisi olanaklıdır ve bu bilginin Platon'da "gerçek" bilgi olarak tanımlandığı görülmektedir. Platon'a göre gerçeklik idealar dünyası olarak tanımlanmakta, bu dünyada yalnızca akıl tarafından algılanabilir-bilenebilir olan kendinde gerçekliklerin yer aldıkları ifade edilmektedir.⁷

"Doğruluk"u "uygunluk kuramı" olarak ele alan bir diğer filozof Aristoteles olmuştur. Aristoteles doğru kavramını kendi ifadesiyle; "*Varlığın varolmadığını veya varolmayanın varolduğunu söylemek yanlıştır. Buna karşılık varlığın varolduğunu, varolmayanın varolmadığını söylemek doğrudur.*" şeklinde tanımlamaktadır.⁸ Doğruluk ve yanlışlık durumlarını nesnelere birleşme ve ayrılmalarına bağlı olarak ifade ettiği görülmektedir. "*Öyle ki ayrı olanı ayrı olarak, birleşik olanı birleşik olarak düşünen doğru düşünmekte, düşünmesi nesnelere durumuna aykırı bir durumda olan ise yanlış düşünmektedir*"⁹ şeklindeki ifadesinden anlaşılacağı üzere doğruluk ve yanlışlığın tam olarak anlaşılabilmesi için neyin kastedildiğinin bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Bu durumda Aristo açısından nesnede var olan niteliğin dildeki ifadesi ile uygunluğu doğruyu meydana getirmektedir. Aristo bu görüşünü şu şekilde örneklendirmektedir: "*Doğru bir biçimde senin beyaz olduğunu düşündüğümüz için sen beyaz değilsin, ancak sen beyaz olduğun içindir ki senin beyaz olduğunu söylerken bir doğruyu söylemiş oluruz.*" (Metafizik 1051b- 5). Bu noktada Aristoteles'in insanın bilgi edinme sürecinde ilk basamağa duyu verilerini yerleştirdiği açıkça anlaşılmakta¹⁰ ve dile yaptığı vurgu dikkat

⁵ A.g.e, s. 27-29

⁶ Cevizci, Ahmet, Felsefe Tarihi, Say yayınları, 2017, s.78

⁷ Platon, Sofist, Say yayınları, 2015, s. 35

⁸ Aristoteles, Metafizik, Pinhan yayıncılık,2018, s.103

⁹ Aristoteles, age, s. 200

¹⁰ Aristoteles, Metafizik, Pinhan yayıncılık, 2018, s.240,

çekmektedir.

Aristoteles, doğruluk ve gerçeklik arasında bir ayrıma gidilmesini gerekli görmektedir. Ona göre doğruluk tek tek önermelerin özellikleri olup, bu tek tek önermeler eğer şeyleri doğru bir şekilde sınıflandırabiliyorsa doğru, sınıflandıramıyorsa yanlış ifade etmektedir. Gerçekliğe geldiğinde ise onu tek tek önermelerin özelliği olarak belirtir ve doğru ya da yanlış öncüller ve bu öncüllerden çıkarılan sonuçlar arasındaki mantıksal bağ olarak tanımlar.

Gerçek kavramının felsefe tarihçileri tarafından “en genel anlamıyla, dış dünyada nesnel bir var oluşa sahip olan varlık, var olanların tümü, var olan şeylerin bütünü; bilen insan zihninden bağımsız gerçekliğe sahip var olan her şey” olarak tanımlandığı görülmektedir.¹¹ Buradan anlaşılacağı üzere klasik felsefede ‘gerçek’ kavramının bir yönüyle bilen öznenin ve öznenin bilincinden bağımsız olarak var olan şeye delalet ettiği sonucuna ulaşılırken, diğer yandan insan zihninin dış dünyadan elde ettiği genellemeler ve soyutlamalar olarak tanımlanmaktadır. Ontolojik anlamda ise ‘gerçek’ denildiğinde “varlığı kendinden olan ve var olmak için bir nedene ihtiyacı olmayan varlık” şeklinde tanımlandığı görülmektedir.¹² Bu iki tanımdan hareketle felsefe tarihinde gerçek denildiğinde kastedilenin değişenler içerisinde değişmeyen bir sabit, varlık olmak bakımından zorunlu varlık olarak anlaşılması mümkündür. Bir açıdan klasik felsefede tanımlanan gerçek kavramının idealizm düşüncesinin temellerini meydana getirmede etkili olduğu söylenebilir.

İdealist felsefenin kurucusu sayılan Platon’a göre dünyada gözle gördüğümüz, dokunabildiğimiz her şey gerçek değildir. Duyularımıza konu olan her şey gerçek olan tümellerin dünyada belli bir süre kalacakları sonrasında ise yok olacakları yansımaları olarak açıklanmaktadır.¹³ Her şeyin bağlı bulunduğu bir idea öngörülmektedir. İdealar dünyasında ideası olmayan hiçbir şey yoktur. Örneğin; ev, ağaç, at, büyük, küçük, gerçek... her birinin idealar dünyası içerisinde ideası yer almaktadır. Pek çok idea bulunmakta ve bunlar içinde en yüce idea olarak “iyi” ideası sunulmaktadır.¹⁴ Platon’un ifade ettiği idealar teorisinde mantıksal ve metafiziksel iki yaklaşım

¹¹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1999, s.147

¹² Cevizci, *age*, s.377

¹³ Cevizci, *Felsefe Tarihi*, s.199

¹⁴ Frank Thillyy, *Bir Felsefe Tarihi*, (Çev. Nur Küçük ve Yasemin Çevik), İdea Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 76

bulunmaktadır. Mantıksal yaklaşımda sözcüklerin genel manaları, metafiziksel yaklaşımda sözcüklerin asıl temsilieri ifade edilmektedir. Örneğin, "Bu bir kedidir." şeklindeki bir önermede aklımıza bütün kedilerin ortak bir özelliği olan kedi imgesi gelecektir. Bir kedinin yok olması ya da ölmesi öncesiz sonrasız olanını ve evrensel olanını etkilemeyecektir. Metafizik kısmında ise kedi sözcüğü ideal bir kediyi yani Tanrı'nın yarattığı benzersiz olanının kopyasını temsil etmektedir. Bu kedi gerçektir, asıl olan bu kedidir. Diğerleri bu kedinin, yansıması olacaktır.¹⁵

Platon gerçek varlık idea'yı "düşünce varlığı" olarak tanımlamaktadır. Platon "idealar dünyası" ile "görüngüler dünyası" ayırımına gitmekte; görüngüler dünyasını gölgelerden ibaret bir görünüşler dünyası olarak betimlemektedir. Düşünülr dünya ise değişmez gerçeklikler diye gördüğü idealardan oluşan gerçek dünya olarak belirtilmektedir. "Dünyayı duyularım aracılığıyla yorumlarım. Bu nedenle, var olduğunu bildiğim tek şey duyu izlenimlerimdir. Örneğin bu elmanın var olduğunu söyleyebilir miyim? Hayır. Tüm söyleyebileceğim onu gördüğüm, hissettiğim, kokladığım, tattığımdır. Bu bakımdan, gerçekte bir maddi dünyanın var olduğunu hiçbir surette söyleyemem."¹⁶ Bu bakış açısına göre birey duyumlama yoluyla bir şeyleri tecrübe etmektedir. Tecrübeye bir şekilde konu olan şeylerin asılları ne kadar temsil ettiği ya da birebir temsillerin kendilerine sadık olup olmadıkları ile alakalı olarak eleştirilere konu olmuş ve gerçekliğin savunulabilirliği açısından idealizme pek çok anti tez yöneltilmiştir.

Analitik felsefede idealizme eleştiri olarak meydana gelen tutumlardan biri realizmdir. Analitik felsefe denildiğinde akla gelen isimler G.E. Moore, Gottlob Frege, Ludwig Wittgenstein ve Rudolf Carnap ve Bertrand Russell'dır. Analitik filozoflar temel anlamda idealizmde yer alan "Tecrübeye konu olan temsiller, temsil olunan asıllarına ne kadar sadıktırlar?" ve bu bağlamda "Gerçeklik nedir?" ve "Gerçeklik ne kadar savunulabilmektedir?" noktasında idealizme bazı sorular yöneltmekte, konuyu bu çerçevede ele almaktadırlar.

Russell'a Göre Doğruluk ve Gerçeklik

İlk olarak Russell açısından gerçekliğin ne anlama geldiğini ve savunulabilirliğini ele alacak olursak; Russell, "gerçek" denildiğinde kastedilen mananın anlaşılabilmesi için, bir tür çözümleme, buna iz sürme de

¹⁵ Russell, Batı Felsefesi Tarihi, 2018, s.232

¹⁶ Kolektif, Kırk Deli Gömleği ve İslam,40'lar Kulübü Yayınevi, s. 40

dedikleri görülmektedir, yani kavramın ya da nesnenin arka planında yer alan “anlam”ın anlaşılmasını gerekli görmektedir. Bu açıdan hem Russell’ın hem de diğer analitik felsefe filozoflarının “gerçek” tanımlamasından önce anlam analizi yoluyla kavramı ortaya koydukları görülmektedir. Anlam sorununu ön plana çıkarmaları, doğru ve gerçek gibi temel kavramlara olan yaklaşımlarda, çok anlamlılığın giderilmesi bakımından önemli görülmektedir.

Russell açısından bir ‘gerçeklik’ tanımı yapmaya çalışıldığında yalnız fiziksel yani maddi bir karşılığı olan şeyler mi kastediliyor, yoksa algı ötesinde zihinle ulaşılabilecek bir alanın varlığından da söz edilebilir mi sorusunu çözüme kavuşturabilmek gereklidir. Bunun için Russell’ın gerçekliği nasıl tanımladığının tahlil edilmesi gerekir. Nitekim gerçeğin yalnız maddi varlıklara tekabül ettiği söylendiğinde bilginin oluşturulma sürecinde algı ve deneyimlerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Buna karşın algı ötesinde bir gerçekliğin var olduğu kabul edildiğinde ise zihinsel süreçlerle elde edilen bir bilgi söz konusu olmaktadır. Ancak her iki durum için de öncelikle “varlık” kavramının neye delalet ettiği önem taşımaktadır. Elbette varlık kavramının da nasıl anlaşılması gerektiği, nelerin var olabileceği ya da nesne olabileceği konusu da tartışılabilir. Ancak biz varlığı Russell düşüncesinden hareketle ele alacağız.

Russell’ın varlık hakkındaki görüşleri, 20.yy’ın ilk yıllarında, Meinong ile yapmış olduğu tartışmalardan derlediği makale ve mektuplardan hareketle anlaşılmaktadır.¹⁷ Varlık söz konusu edildiğinde Russell’ın, varlık sahibi olma ve var olma durumlarını birbirinden ayrı nitelikler olarak değerlendirdiği görülmektedir. Örneğin; Fransa Kralı’nın kel olması gibi düşüncenin olanaklı nesnelere varlık sahibi olarak nitelendirilirken, yuvarlak kareler gibi olanaksız nesnelere var olmayan nesnelere kategorisini oluşturmaktadır.¹⁸

Russell, deneyin yardımı olmadığı takdirde bir şeyin var olduğunu bilemeyeceğimizi iddia etmektedir.¹⁹ Bu durumda bir şey eğer dolaysız olarak bilinebiliyorsa onun var oluşu sadece deney yoluyla bilinebilmektedir. Russell için varlık ve var oluşla ilgili tüm bilgiler deneysel olarak değerlendirilmekte ve apriori bilgiler var olan ile var olması gereken şeyler

¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Çağdaş Burak Karataş, On The Russell-Meinong Debate, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1450473>

¹⁸ Bertrand Russell, *Principles of Mathematics*, 72

¹⁹ Russell, *Felsefe Sorunları*, s. 87

arasındaki bağlantıları verdikleri için koşullu olarak adlandırılmaktadır.²⁰ Burada şunu belirtmekte fayda olabilir; Russell mantıksal gerçekliği de önemsemektedir. Örneğin Russell'a göre tek boynuzlu bir at figürü zooloji bilimi açısından ne kadar gerçekse, mantık bilimi açısından da o derece gerçek görülmelidir. Russell boynuzlu atlar, altın dağlar, kare daireler ve diğer sahte nesnelere hakkındaki önermelerin doğru çözümlenmesine yönelik bir çerçeve oluştururken sağlam bir gerçeklik algısına sahip olmanın son derece önemli olduğunu düşünmektedir.²¹

Russell doğruluk kuramını üç temel üzerinde bina etmektedir. Bunların ilki, doğruluk kuramında yanlış yer verilmesidir. İkincisi, doğruluğun; yanlış inançların ve önermelerin sahip oldukları bir özellik olduğu, üçüncüsü ise bir inancın doğruluğunun mevcut inancın kendisine değil, kendisi dışında bir şeye bağlı olması şeklindedir. Örneğin, I. Charles'ın iskelede öldüğüne inanıyorsam, bu benim inancımdaki herhangi bir içsel niteliğin incelenmesinden dolayı değil, iki yüzyıl önce meydana gelen tarihi bir olay nedeniyle. Ancak I. Charles'ın yatağında öldüğüne inanıyorsam, yanlış inanıyorum ve bu inanış benim inancımın içsel niteliğinden dolayıdır.²² Bu durumda Russell için doğruluk ve yanlışlık inançların özellikleri olmakla birlikte, inançların herhangi bir içsel niteliklerine bağlı değil, inançların başka şeylerle olan ilişkilerine bağlı nitelikler olarak görülmektedir.²³

Russell'ın bilgiyi konumlandırırken doğruluğu referans alarak, doğruluk üzerinden bir bilgi tanımlamasına gittiği görülür. Bu bakımdan Russell'a göre bilgi, doğruluğun bir alt sınıfıdır. Doğruluğun meydana gelmesinden sonra gerçekleşmektedir. Bu durumda her bilgi bir inançtır ancak her inanç bilgi değildir düşüncesi meydana gelmektedir. Konuyu daha net hale getirmek amacıyla Russell, durmuş saate bakan birinin tesadüfen, rastlantısal bir şekilde doğru zamanı öğrenmesi üzerinden bir örnek verir. Ona göre burada meydana gelen inancın bilgi olmadığı açıktır. Bu noktadan hareketle Russell doğru bilginin imkanını sorgulayarak, doğru bilgiye ulaşmaya çalışırken duyularımızın, deneyimlerimizin ve algılarımızın ne denli güvenilir olup olmadıklarını tartışmaktadır. Ancak Russell her ne kadar algıların insanı yanıltacağını düşünse de algılarımızın bizi bilgiye ulaştıracak

²⁰ Russell, a.g.e., s. 89

²¹ Bertrand Russell, *Introduction to the Philosophy of Mathematics*, 1920, Chapter XVI

²² Bertrand Russell, *Truth and Falsehood, Basic Writings of Bertrand Russell*, London Routledge, 1992, s.18

²³ Russell, a.g.e., s.23-24

yegâne şey olduğu tespitinde bulunur.²⁴

Russell açısından olgulara doğruluk değeri yüklemek için öncelikli olarak algıların, yani dış dünya üzerine gerçekleşen etkileşimlerin zihinlere aktarımlarının nasıl gerçekleştiğinin çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Russell şeyler arasında varsayılan bağlantıyı reddetmemektedir. Aksi halde Russell açısından uzay-zaman-sayı gibi bilimin genel manada konusunu teşkil eden şeylerin bilinemez hale gelerek, bilim yapılamaz bir duruma yol açacağını ileri sürer. Ona göre bir şey hakkında bilgi edinmek için, hakkında bilgi edinilmek istenen nesnenin ilişkide olduğu tüm bağlantılarını bilmek gerekmez. Russell, bu tür durumlarda tanıma (acquittance) yoluyla bilgi edinilebileceğini belirtmektedir.²⁵

Russell, bizden bağımsız bir dış dünyanın varlığını savunmaksızın bilimin ve bilimsel ilerlemenin söz konusu olamayacağı düşüncesiyle yalnızca bilimin ilerlemesine katkı sağlayan bilgi türlerini kabul etmeyi gerekli görmüştür. Russell bu noktada şu şekilde bir örnekle konuyu anlaşılır hale getirmektedir; “dişim ağrıyor” türünden bir önerme ele alındığında, bu önermenin pek çok kimsenin deneyimlemesine konu olabilecek türden bir önerme olduğundan zihnimizde belirli ölçüde bir karşılık bulması ve buna paralel olarak da “doğru” olacağı apaçık görülmektedir. Ancak henüz hiç kimsenin deneyimleyemediği türden bir şeyle karşılaşıldığında bu durumda “doğru”dan söz edilemeyeceğini belirtmektedir. Bu durumda Russell, kimsenin doğrudan deneyimine konu olmayan olgu ya da nesnelere söz konusu olduğunda “doğru” ile ne kastedildiğinin, bilim yapılabilmesi ve bilimin ilerleyebilmesi adına varsayılması gerektiğini belirtir. Örneğin; bir kimse taşlarla kaplı bir sahildeyken “Bu sahilde kimsenin hiçbir zaman farkına varmayacağı taşlar var” dendiğinde bu Russell için muhtemel bir doğrudur. Yine Russell “elektronlar vardır ama algılanamazlar” önermesini ele alarak, bu türden önermelerin doğru olup olmadıklarını doğrudan sorgulanamayacağını ancak, doğru olduklarına inanılarak ne demek istendiğinin sorulması gerektiği üzerinde durmaktadır.²⁶

Metafizik nesnelere ve olgularla ilgili olarak Russell, “*Düşünülebilen her şey onu düşünen kişinin zihnindeki bir idedir; öyleyse zihinlerdeki idelerden başka hiçbir şey düşünülemez; bu durumda idenin dışında hiçbir şey kavranamaz;*

²⁴ Bertrand Russell, *Anlam ve Doğruluk Üzerine*, Çev. Ezgi Ovat, (Ankara: İtalic yayınevi, 2013), s.151

²⁵ Russell, *Felsefe Sorunları*, s.144

²⁶ Russell, *Human Knowledge*, s. 188

kavranamayan şey de yok demektir"²⁷ tutumunu benimsemektedir. Alıntıdan anlaşılacağı üzere Russell için, bir önermenin anlamlı olması ile doğrulanabilir olması arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur ve doğrulanamayan önermeler anlamsız olarak adlandırılmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında meselenin olgulara yüklenen "anlam"lardan, dolayısıyla "dil" ve "doğruluk" ilişkisi açısından ele alındığı görülmektedir. O halde Russell için "anlam" denildiğinde kastedilen şey olgulara yüklenen doğruluk değeri olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda anlamlı olmayan bir önermenin doğruluğundan söz edilememektedir. Russell anlamlı önermelerin doğru ya da yanlış olarak adlandırılabilen önermeler olduklarını belirtmektedir ve Russell'a göre bu anlamda metafizik önermelerin doğru ya da yanlışlığı tespit edilemeyeceği için bu önermelerle ilgili olarak bir anlamlı oluş söz konusu değildir.²⁸ Russell, sözcüklerin anlamlarını öğrenebilmek için olası bir iz sürme başlattığını belirtir. Cümlelerin anlamının tespit edilmesinde Russell açısından iki durum söz konusudur. Bunlardan ilki kelimeyi ifade eden kimsenin durumuna bağlı olarak ifade edilmektedir. Bu iz sürmeler esnasında meydana gelen her bir çatallanma sözcüğün anlamını iletebilecek bir tanışıklık kazanmayı mümkün kılan duraklama noktasını işaret etmektedir. Bu noktada bir niteliğe işaret eden sözcüğün anlamını öğrenmeyi hedefleyen kimsenin, niteliğin kendisiyle tanışıklık kazanmaya zorlanması, bu niteliğin yalın bir nitelik olduğunu göstermektedir ve bu noktada atom olma ölçütüne (anlamlı en küçük yapıya) ulaşılmaktadır. Russell'a göre bu nitelik mantıksal bir atom olarak açıklanmaktadır. Mantıksal atomculuk, dış gerçekliğin atomik olgularının, dil ile düşüncenin bölünmez ve aynı bileşenlere ayrılmak suretiyle mantıksal olarak analiz edilebilen önermelere tekabül ettiğini ve bu sebeple nesnel benzeşimin dilsel yolla ifade edilebileceğini ileri sürmektedir.

Russell, önermelerin doğru ya da yanlış olmasıyla ilgili durumu önermenin objektif referansına bağlamaktadır. Buna göre sözcüklerin anlamları doğrudan objektif referansları tarafından belirlenirken, bir önerme açısından objektifler söz konusu edildiğinde Russell'a göre bu noktadan itibaren doğruluk ve yanlışlık durumları meydana gelmektedir. Russell, doğru bir önermenin olguları objektife karşılık gelirken yanlış bir önerme için

²⁷ Russell, *Felsefe Sorunları*, s. 15

²⁸ Ahmet Hadi Adanalı, *Logical Form And Grammatical Form in Bertrand Russell*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Ankara, 2002, s.70

herhangi bir olgudan söz edilemeyeceğini düşünmektedir. “Bugün salıdır” gibi bir önermede eğer gerçekten içinde bulunulan gün ifade edilmiyorsa ve bu halde içinde bulunulan günün salı olduğuna inanılıyorsa, bugünün Salı olmaması bu önermenin objektifidir. Eğer içinde bulunulan gün Salı olduğu halde bu önermeye inanılıyorsa, bugünün Salı olması olgusunun önermenin objektifi olduğu belirtilmektedir. Böylesi bir durumda Russell, eğer inanç doğru ise bir olguya işaret ettiğini, inanç yanlış ise olgudan uzaklaştığını belirtmektedir. Russell’a göre objektif referansın yönünü belirleyen şey inancın olguya verdiği yön olarak belirtilmektedir.²⁹

Russell’dan önce pek çok filozof, örneğin Gazzâlî ve düalist filozof Descartes, kendi varlık ve bilgi anlayışlarını temellendirmek amacıyla, kesinliği ve doğruluğu tereddütte yer vermeyecek düzeydeki bilgiyi elde edebilmek adına şüphe merkezli bir yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Söz konusu iki filozof konuyu bir adım daha iler taşıyarak kendi varlıklarından şüpheyle başladıkları sorgulamaları, dış dünyanın varlığını araştırma ve sorgulamaya kadar vardırıldıkları görülmektedir.³⁰ “Algular ne kadar güvenilirlerdir?”³¹ ya da “Ben bakmadığımda da nesne orda mıdır?”, “Sıcak suda beklettiğim ellerim ile bir nesneye dokunduğumda nesneyi soğuk algılarım, peki ben dokunmadığımda nesnenin ısı durumu nedir?”³², “Dış dünyadaki nesne ile zihnimdeki temsili aynı mıdır?” türünden direkt olarak algının kendisi ile ilgili sorular sorduğu ve duyumsama sonucunda elde edilen verilerin sıhhat değeri tartışılmıştır. Russell’ın bu minvaldeki sorgulamaları masa örneği üzerinden incelediği görülmektedir. Söz konusu masa eğer gerçekte varsa, hiçbir zaman bizim için doğrudan bilinebilecek bir şey olmayacaktır. Gerçek masa hakkında ancak yansımından yola çıkarak onun hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Bu noktada Russell için cevaplanması gereken iki kritik soru vardır: Bunlardan ilki gerçek masa diye bir şeyin olup olmadığı, ikincisi ise gerçek masa diye bir şey varsa bunun ne türden bir nesne olduğudur.

Russell, sorduğu sorularda kendinde varlık olmak bakımından varlık bilincinin var olup olmadığını sorgulamaktadır. Eğer dış dünyaya dair bilgimizin kaynağı olarak yalnızca algımız söz konusu ise bu varlıkların

²⁹ Russell, “*Truth and Falsehood*”, *Basig Writings of Bertrand Russell*, London Routledge, 1992, s.331

³⁰ Rene Descartes, *Metod Üzerine Konuşma*, çev. K. Sahir Sel (İstanbul: Sosyal Yayınları, 1994), 32.

³¹ Gazali, *el-munķız min’ed-dalâl*, Bursa Akademi yayınları, 2005

³² Russell, *Felsefe Sorunları*, s.12

kendinde şey hallerinden ya da var oluşlarının kendinden olup olmadıkları konusundaki veri nasıl meydana gelmektedir? Bu tarz bir sorgulamanın ardından Russell, nesnelere varlığından şüphe duysak dahi onun bize var olduğunu düşündüren duyu verilerinden şüphe duymayacağımızı belirtmektedir.

Russell'a göre birey, şeylerin farkında olmakla birlikte, şeylerin farkında olduğunun da farkındadır. Örneğin güneşi gördüğünde güneşi görmeyen yanı sıra güneşi gördüğünün bilgisine de sahip olmaktadır. Yahut acıktığında, besin istediğinde, "besin isteme" bilgisi de bireyin zihninde meydana gelmektedir. Russell'a göre zihnimizin bu tür ayrımlara varması "öz bilinç" denilen bir tanıma türü olarak vardır ve zihinsel olarak tanımlarımızın pek çoğu buraya dayanmaktadır. Öz bilinç sebebiyle varlıklar bizden bağımsız olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu şekilde nesnelere bağımsız var oluşlarına inanmadığımız takdirde Russell açısından başka nesnelere, bedenlerin ve zihinlerin varlığı da imkânsız hale gelmektedir. Çünkü Russell, başka zihinlerin varlığına inanabilmek ya da onların varlığını varsayabilmek için elimizde olan tek şeyin, onların bedenleri üzerinden yapılan gözlemlerden türettiklerimiz olduğunu belirtmektedir.³³

Russell, kendimiz ve kendi deneyimlerimiz dışında nesnelere bulunduğunu hiçbir zaman kanıtlayamayacağımızı iddia etmekte ve bu durumun mantık bakımından olanaksız olmamakla birlikte doğru olduğunu kabul etmek için de bir sebep olmadığını belirtmektedir.³⁴ Bu konuyla alakalı olarak meşhur kedi örneğini sunar ve der ki; "Herhangi bir zamanda odanın herhangi bir yerinde bulunan bir kedi düşünelim. Bu kedi biraz sonra başka bir yerde sonra başka bir yerde olacaktır. Yani kedi oda içerisinde konum değiştirmektedir. Yalnızca benim zihnimin bir ürünü olarak var olsaydı bu kedi için zihnimin kabul ettiği düşünce biz ona baktığımızda ordadır ve bakmadığımızda yoktur şeklinde olacaktır. Bu durumda kedi için acıkma ya da tuvalet ihtiyacı durumu söz konusu değildir. Bu bakış açısıyla *var oluşları bizim onları algılamamıza bağlı olmayan nesnelere varlığına inanmak durumunda kalırız.*"³⁵

³³ Russell, *Felsefe Sorunları*, s.158

³⁴ Russell, a.g.e., s. 35

³⁵ Russell, a.g.e., s. 41

Russell Düşüncesinde “Doğruluk” ve “Gerçeklik” Kavramlarının “İnanç”la İlişkisi

Russell, zihnimizden bağımsız bir dış dünyanın var olduğunu düşünmenin buna inanmak sebebiyle ortaya çıktığını belirtmektedir. Sahip olduğumuz her bilginin içgüdüsel inançlarımızdan kaynaklandığını belirtir ve eğer bunlar kabul edilmezse geriye bir şey kalmayacağını ekler. Bu noktadan itibaren inanç dediğinde Russell’ın neyi kastettiğini anlamak için bir tanım yapılması gerekliliğinin zorunlu olduğu görülmektedir. *Seçme Metinler* adlı eserinde Russell’ın inancı, “hakkında hiçbir kanıt olmayan bir şeye körü körüne inanmak” şeklinde tanımladığı görülmektedir. Ona göre kanıt olduğunda artık kimse inançtan söz edemez. “2+2=4” eder denildiğinde ya da “dünya yuvaraktır” dendiğinde inançtan söz edilememektedir. Ancak, kanıt yerine duygular koyulduğunda inançtan bahsedilmeye başlanmaktadır.³⁶

İnanç kavramı, Russell tarafından net bir biçimde ifade edilmemektedir. Bununla birlikte *İnsan Bilgisi* (Human Knowledge)³⁷ adlı eserinde Russell, tümevarım ve tümdengelim gibi bilgilerin genel kabullere bağlı ve inanca dayalı olduğundan bahsetmektedir. Bunu şu şekilde devam ettirir: “Bize yarın güneşin doğacağını inandıran ilkeler, tümevarımsal ilkelerdir. Açık ki bize yarın güneşin doğacağına neden inandığımızı sorsalar şimdiye kadar her zaman doğmuştur yanıtını veririz.”³⁸ Bu cümleden hareketle tümevarımsal inancın kanıtlanabilir olmadığı görülmektedir. Yine bu tür ilkelerin deney yoluyla çürütülemeyeceğini iddia etmektedir. Çünkü ona göre bu tür ilkeler için geçmişe dayanan bir ön kabul/inanç olması kaçınılmaz görünmektedir.³⁹

Bir olay ne kadar çok tekrarlanırsa tekrarlınsın yine de bir yenisi için aynı sonucun meydana gelmeme olasılığı hep olacaktır. Russell bu noktada şu soruyu sormaktadır: Geçmişten gelen bu tekdüzeliklerin gelecek için beklenti oluşturmada ve bu beklentilerin sağlamlığı konusunda elimiz ne kadar güçlüdür? Geçmişten itibaren doğanın tekdüze bir işleyişinin olması ya da fizik kanunlarının bulunuyor olması yarın da bu yasaları geçerli kılmak için yeterli midir? Russell’ın bu tip sorulara ampirik yönden cevap verdiği görülmektedir. Ona göre deney yoluyla şimdiye dek aynı sıklıkta ardışık

³⁶ Russell, *Russell’dan Seçme Yazılar*, çev. Rabia Nilgün Aydoğan, Ankara, 2004, s.29

³⁷ Russell, *Human Knowledge Its Scope and Limits*, George Alien & Unwin Ltd., London, 1971, s. 150

³⁸ Russell, *Felsefe Sorunları*, s.54

³⁹ Russell, *The Scientific Outlook*, Norton Library, 1. Published, New York, 1962, s. 74

biçimde meydana gelen olayların olması ya da aynı tip olaylar silsilesinin meydana gelmesi ve bu olayların ilk fırsatta yinelenmesi, bizim de bu ardışıklığı beklememize neden olmaktadır.⁴⁰ Burada şu meşhur soruyu hatırlatmak yerinde olacaktır; tüm geçmiş geçmişlerin geçmiş geleceklere benzemesi, gelecek geleceklere için de gelecek geçmişlere benzeyeceği sonucunu verir mi?⁴¹ Russell, bu minvaldeki sorulara verilecek cevapların salt çıkarımdan ziyade sözü edilen yasanın sürekliliğini bize verecek bir ilke sunmasının gerekli olduğunu belirtmektedir.⁴²

Russell'a göre insanlar, bilim yapabilmek adına, yani bilimin yasalarının genellemelerini kullanabilmek ve günlük yaşamı sürdürebilmek için tümevarımsal ilkelerin kabul edilmeleri gerektiğini düşünmektedir. Ancak o, bunu doğruluk-yanlışlık kavramları ile değil olasılık kavramıyla değerlendirilmesi gereken bir durum olarak değerlendirir. Çünkü ona göre tümevarım kesinlik aranması gereken bilgi edinme türüdür.⁴³ Russell açısından tümevarım yöntemiyle elde edilen bilgiler, tümdengelim yöntemiyle elde ettiğimiz bilgilerden güvenilirlikleri bakımından farklıdır. Ona göre tümdengelim ile ortaya koyulmaya çalışılan ilkelerin tek tek durumlarını tümdengelim ile doğrulamak ya da yanlışlamak mümkündür.⁴⁴ Bu anlamda Russell açısından bilginin ortaya çıkışı deney, tümevarım ve tümdengelim ile mümkün olmaktadır.

Russell tümevarımı dilsel farklılıklar olarak da ele almaktadır. Russell'a göre isimler ve yüklemeler arasında yer alan ayırım, dilde tikeller ve tümeller arasındaki ayırma da denk gelmektedir. Tümeller ve tikeller arasında herhangi bir ayırma gidilmemesi durumunda tikel önermelerde yüklem yanlıştır belirleniminin söz konusu olduğu ifade edilmektedir.⁴⁵ Russell'a göre bir kimsenin çıkarmış olduğu A sesi ile diğer bireylerin çıkarmış oldukları ses birbirinden farklıdır. Bunların her biri kişiye özel olmalıdır. Çıkarılan her bir A sesine bir isim verildiğinde Russell açısından durum netlik kazanmaktadır. Yine Russell' a göre bu tür durumlar dilin bizleri zorladığı tümellerdir.⁴⁶

⁴⁰ Russell, *Felsefe Sorunları*, s. 55

⁴¹ Russell, *a.g.e.*, s.57

⁴² Russell, *a.g.y.*, s.57

⁴³ Russell, *a.g.e.*, s.107

⁴⁴ Russell, *a.g.e.*, s.89

⁴⁵ Russell, *Batı Felsefesi Tarihi*, s.200

⁴⁶ Russell, *age*, s.201

Russell Düşüncesinde “Doğruluk” ve “Gerçeklik” Kavramlarının Metafizik ve Mantıksal Atomculuk Düşüncesiyle İlişkisi

Russell’ın bilgiyi ele alışında belirttiği tanımdan hareketle, bilgi ile metafizik arasında nasıl bir ilişki ön gördüğü ortaya çıkmaktadır. Russell, metafiziği dünyayı bütün olarak anlamak olarak tanımlar. Bununla birlikte metafizik cümleleri doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olmamaları sebebiyle eleştirmektedir.

Mantıksal pozitivistlere göre sözde önermeler olarak adlandırılan metafizik cümleler sahici olmaktan uzak ve anlamsız olarak değerlendirilmektedir. “Doğrulanabilirlik” anlam teorisinde çok büyük bir öneme sahip olduğundan mantıksal pozitivistlere göre metafizik anlamsız ve boş olarak görülmektedir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, Russell tarafından mantıksal atomculuk adı verilen tez, analitik felsefe geleneği içinde mantıkçı pozitivism döneminde yer alan tüm filozoflarca metodik çerçeve olarak kabul görmüştür. Mantıksal atomlar birer ontolojik atomlar olabilmektedirler. Bu atomlar tümellerin inşa edilmesinde temel bileşenler görevi üstlenmektedir. Atomlar gerçekliğin nihai ögesi olup önermeleri meydana getirmektedirler. Bu önermeler de insan bilgisinin özünü oluşturmakta ve aynı zamanda mantıksal olarak mükemmel bir dilin cümlelerini ya da önermeleri onun ifade ettiği yapıların ontolojik bileşenlerini meydana getirmektedir.⁴⁷

Russell’a göre, bir meselenin araştırılmasında çözümlene yapılarak meselenin artık ayrıştırılmaz bir parçasına ulaşılmakta ve bu noktanın ise çözümlenemez kısmı mantıksal atomu ifade etmektedir. Bu yönüyle mantıksal atomculuk fikrinin dil-dünya arasında bir uyum arayışından ileri geldiği görülmektedir. Russell’a göre dildeki mantıksal atomları, dünyadaki atomsal olgulara karşılık gelmektedir. O, dış dünyada var olan şeylerle dil arasında birebir örtüşme biçiminde bir ideal dil varsaymaktadır. Bu dil, Russell’a göre Matematiksel dildir. Russell dış dünyanın matematiksel bir mantığı olduğunu ileri sürmektedir. Bu matematiksel dil normal bir dil gibi belirsizler içermeyen açık ve seçik bir dil olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda her nesne bir adla ifade edileceğinden, dil ve anlam ilişkisi içerisinde herhangi bir paradoksa yer vermeyeceği düşünülmektedir. Böyle bir dilde, en basit tür tam cümle, Russell’ın "atomik önerme" olarak adlandırdığı, her biri

⁴⁷ William Lycan, “Logical Atomism and Ontological Atoms” *Language, Knowledge and the World: Bertrand Russell Critical Assesments, Vol. III*, Routledge London and New York, 1999, s.236

bir kişiyi temsil eden uygun sayıda özel adla birlikte bir niteliği veya ilişkiyi temsil eden tek bir yüklem veya fiil içeren şey olabilir.⁴⁸ Her duyu verisi bir deneyim sonucu meydana gelmektedir ve bunların mutlaka bir adları bulunmaktadır; at, kalem, siyah, ev vb. gibi. Bu duyu verileri atomik önermelerin temel öğeleri olarak değerlendirilmektedir. Basit yapıdaki bu öğeler, idealistlerin iddia ettikleri biçimde tamamıyla tinsel bir yapıda değil, basit olmaları ve yalnızca var olmaları açısından kendi kendilerine herhangi bir niteliğe sahip olarak görülmemektedir. Atomik önermeleri oluşturan bu öğeler olgusal olarak karmaşık bir yapı içerisinde ortaya çıkmakta ve bazıları fiziksel nitelik taşıırken bazıları tinsel bir nitelik taşımaktadır.⁴⁹

Sonuç

Sonuç olarak elde etmiş olduğumuz kanaati belirtmemiz gerekirse; Russell'ın anlamın düşünceyle ilişkisini çok önemseydiği görülmüştür. Bu nedenle mistik bakış açısından dolayı meydana gelen anlam karmaşasının önüne geçebilmek adına metafizik önermelerin boş ve anlamsız olduklarını belirtmiştir. Ağırlıklı olarak idealizmin ve rasyonalizmin eleştirildiği bir dönemde, 19.yy'da yeni gerçekçi bir akım içinde yer alarak gerçekliğin dolaysız olarak kavranabileceğini iddia etmiştir. Bu bakış açısıyla pek çok paradoksal meselenin çözüme kavuşması noktasında bir yönüyle kullanışlı bir felsefe ortaya koyarken bir yönüyle de yeni ontolojik problemleri beraberinde getireceğini de göstermektedir.

Kaynakça

- Adanalı, Ahmet Hadi, *Logical Form And Grammatical Form in Bertrand Russell*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Ankara, 2002.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, 3.Baskı, Paradigma Yayınları, İstanbul 1999.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Tarihi*, 6.Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2017.
- Çitil, Ahmet Ayhan, *Çağdaş Felsefe I*, 1.Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2012.
- Descartes, René, *Metod Üzerine Konuşma*, çev. K. Sahir Sel, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1994.
- el- Gazâlî, *el-munkız min'ed-dalâl*, Bursa Akademi yayınları, Bursa, 2005.
- Glanzberg, Michael, "Truth", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2021 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL =

⁴⁸ Kevin Klement, "Russell's Logical Atomism", içinde *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward N. Zalta, Spring 2020 (Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2020), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/logical-atomism/>.

⁴⁹ Klement, age, s. 12

<<https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/truth>

Karataş, Çağdaş Burak, *On The Russell-Meinong Debate*,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1450473>

Kolektif, *Kırk Deli Gömleği ve İslam*, 40'lar Kulübü Yayınevi, İstanbul, 1999.

Klement Kevin, “Russell’s Locical Atomism”, *The Standford Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward N. Zalta, Spring, 2020.

Lycan, William “Logical Atomism and Ontological Atoms” *Language, Knowledge and the World: Betrand Russell Critical Assesments*, Vol. III, Routledge London and New York, 1999.

Platon, *Sofist*, Say yayınları, İstanbul, 2015.

Russell, Bertrand, *Anlam ve Doğruluk Üzerine*, Çev. Ezgi Ovat, İtalik yayınevi, Ankara: 2013.

Russell, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi II*, Çeviren: Muammer Sencer, Say Yayınları, Ankara, 1994.

Russell, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi III*, Çeviren: Muammer Sencer, Say Yayınları, Ankara, 1994.

Russell, Bertrand “Düşünsel Gelişimim”, *Bertrand, Russell’dan Seçmeler*, Çeviren: Mete Tuncay, Varlık Yayınları, İstanbul, 1982.

Russell, Bertrand, *Dünya Görüşüm*, Çeviren: Cenap Yılmaz, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1966.

262 Russell, Bertrand, *Dış Dünya Üzerine Bilgimiz*, Çeviren: Vehbi Hacıkadıroğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1996.

Russell, Bertrand, “Felsefenin Özü: Mantık”, *Mantık; Doğru Düşünme Yöntemi*, Çeviren: Cemal Yıldırım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

Russell, Bertrand, *Felsefe Sorunları*, Çeviren: Vehbi Hacıkadıroğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1994.

Russell, Bertrand, “Logical Atomism”, *Logic and Knowledge Essays 1900-1950*, London, 1956.

Russell, Bertrand, “Matematiksel Felsefeye Giriş”, *Matematik Felsefesi*, Çeviren: Muharrem Özlük, Derleyen: Bekir S. Gür, Kadim Yayınları, Ankara 2011.

Russell, Bertrand, “Matematiksel Mantığın Felsefi Önemi”, *Matematik Felsefesi*, Çeviren: Muharrem Özlük, Derleyen: Bekir S. Gür, Kadim Yayınları, Ankara 2011.

Russell, Bertrand, *Mistisizm ve Mantık*, Çeviren: Ayseli Usluata, Varlık Yayınevi, Ankara, 1972.

Russell, Bertrand, “On Denoting”, *Logic and Knowledge Essays 1900-1950*, London, 1956.

Russell, Bertrand, *Sorgulayan Denemeler*, Çeviren: Nermin Arık, Tübitak Yayınları, Ankara 2005.

Demirel, "Truth" and "Reality" in the Philosophy of Bertrand Russell

Russell, Bertrand, *Truth and Falsehood, Basic Writings of Bertrand Russell*,
London Routledge, 1992 s.18

Tepe, Harun, *Felsefede Doğruluk ya da Hakikat*, İmge Yay, İstanbul, 2003.

Thilly, Frank, *Bir Felsefe Tarihi*, (Çev. Nur Küçük ve Yasemin Çevik), İdea
Yayınevi, İstanbul, 2010.